

УДК 330.341

Самолук Н. М., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Розкрито сутність інноваційного підприємництва. Проаналізовано інноваційну активність підприємств України. Розглянуто джерела фінансування інновацій в Україні та світі.

Ключові слова: інновації, інноваційне підприємництво, інноваційна діяльність, джерела фінансування інновацій.

Постановка проблеми. Розвиток інноваційної діяльності є одним з основних шляхів стабілізації економіки та зростання її конкурентоспроможності на світовій арені. Тож, провідні країни світу до основних факторів економічного розвитку відносять саме інновації. Адже, за оцінками експертів, 50-95% приросту ВВП у цих країнах отримується за рахунок інновацій [8]. Водночас, в Україні зростання ВВП на основі нових технологій становить менше 1%.

І хоча важливість створення сприятливих умов для розвитку інноваційного підприємництва й інноваційної діяльності розуміють усі, однак, на даний час, в Україні, вони так і не створені. Зокрема, хоча і прийнято цілий ряд законодавчих актів, що регулюють здійснення інноваційної діяльності – закони «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про інноваційну діяльність», – проте реально інтереси підприємців-новаторів та їх власність так і лишаються не захищеними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку залишаються предметом уваги багатьох вчених. Значний внесок у розроблення теоретичних і методологічних засад інноваційного розвитку зробили О. Амоша, І. Бабець, П. Бубенко, І Власова, А. Гальчинський, М. Гаман, А. Динкін, Л. Лісогор, О. Мокій, В. Нежиборець, Н. Петрина, О. Притикина, В. Сизоненко, В. Семиноженко, Л. Федулова, Й. Шумпетер, Ю. Яковець та ін. Більшість дослідників до основних перешкод розвитку інноваційного підприємництва в Україні відносять: суперечливу інноваційну політику, несприятливий інвести-

ційний та інноваційний клімат, практику призупинення дії окремих статей законів щодо фінансування інноваційної діяльності, прийняття нових законодавчих актів без належного аналізу і оцінки виконання попередніх [3].

Однак, для вибору та застосування найбільш сприятливих заходів стимулювання інноваційної діяльності необхідно здійснювати постійний моніторинг стану розвитку інноваційного підприємництва.

Постановка завдання. Відтак, метою статті є дослідження стану та перспектив розвитку інноваційного підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Англійське слово «innovation» у перекладі означає нововведення та поширення новинок. Терміном «інновація» позначаються всі нововведення у виробничій, комерційній, фінансовій, маркетинговій, управлінській та інших сферах, будь-які зміни й удосконалення, що забезпечують суспільний прогрес, економію витрат, підвищення рівня ефективності, рентабельності виробництва.

Вихідними для розуміння інноваційного підприємництва стали роботи Й. Шумпетера, в яких підприємництво вперше було пов'язане з розвитком технології, нововведеннями та економічними зростаннями. Господарський кодекс визначає підприємництво як самостійну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [2]. Водночас, в законі «Про інноваційну діяльність» зазначено, що «підприємство, що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70% загального обсягу продукції і (або) послуг, носить назву інноваційного підприємства [1].

Проведений аналіз наявної статистичної інформації показав, що розвиток української економіки фактично не залежить від ефективності інноваційної діяльності підприємств – між активністю останньої і динамікою ВВП не простежується ні прямого, ні зворотного зв'язку (рис. 2). Зокрема, найбільша частка підприємств, які впроваджували і займалися інноваціями спостерігається у 2002 р. – відповідно 14,6% і 18%. Однак, темп зростання ВВП у цьому році становить лише 105,2% в порівнянні з 112,1% у 2004 р. Найсуттєвіший спад економіки спостерігається у 2009 р. – темп зростання ВВП становить 84,9%, при цьому, інноваційна-активність підприємств є найнижчою у 2005-2006 рр. (рис. 1).

Відповідно до статистичних даних за 2001-2014 рр. питома вага підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність в Україні зменшилася з 14,3% до 12,1% – впродовж 2001-2005 рр. вона скоротилась на 6,1%, а починаючи з 2006 р. зросла на 3,9%.

*дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Рис. 1. Інноваційна активність підприємств в Україні [5]

Варто зазначити, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія – 26% та Греція – 29 %, але навіть вони удвічі вищі, ніж в Україні. Порівняно з країнами-лідерами, такими, як Нідерланди (62 %), Австрія (67 %), Німеччина (69 %), Данія (71 %) та Ірландія (74 %) розрив з Україною ще більший – у 4 рази [6].

Проведені офіційні дослідження дали можливість виявити чинники, які перешкождали здійсненню інноваційної діяльності. На думку 40,4% респондентів, розвитку та поширенню інновацій на вітчизняних підприємствах заважає недосконалість законодавчої бази. Проте, найбільш вагомою, серед несприятливих чинників виявилася група вартісних, а саме: нестача власних коштів (80,1% обстежених підприємств), великі витрати на нововведення (55,5%), недостатня фінансова підтримка держави (53,7%), високий економічний ризик (41%), тривалий термін окупності нововведень (38,7%), відсутність коштів у замовників (33,3%).

Тож, насамперед, варто дослідити та порівняти основні джерела фінансування інноваційних процесів в розвинених країнах світу та Україні. З таблиці 1 видно, що Європейські країни на 57,1% фінансують дослідження і розробки коштами приватних бізнес-інвесторів, тоді як у Японії власними коштами бізнесу фінансується 77,1% інноваційних робіт. Суттєвим джерелом фінансування інновацій є державні кошти – від 16 до 34%, а іноземні інвестиції є незначними. При цьому, у США інноваційна діяльність має лише два джерела фінансування – кошти іноземних інвесторів відсутні.

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності у провідних країнах світу [9]

	Власні кошти	Державні кошти	Кошти іноземних інвесторів
Єврозона	57,1	34,4	6,9
США	66,4	27,7	-
Японія	77,1	16,2	0,4

В розвинених країнах світу уже давно усвідомили, що інноваційний розвиток економіки залежить від обсягу витрат на дослідження та розробки. Тому суттєвою статтею витрат в бюджетах цих країн було фінансування інновацій. Зокрема, в Швеції, Японії та США, державні витрати на наукові інноваційні проекти становили відповідно – 3,70%, 3,06% та 2,84% ВВП країни (табл. 2).

Таблиця 2

Державні витрати на наукові інноваційні проекти від ВВП у розвинених країнах [4]

Країна	% ВВП	На душу населення, доларів США
Швеція	3,70	773,8
Японія	3,06	731,3
США	2,84	842,3
Республіка Корея	2,52	365,1
Канада	2,29	527,4
Франція	1,61	461,6
Велика Британія	1,83	397,7
Німеччина	2,18	406,8

Водночас, в Україні за п'ять останніх років витрати державного бюджету на інноваційну діяльність хоча і зросли в чотири рази, проте в структурі ВВП становлять лише 0,022% (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка витрат державного бюджету на інноваційну діяльність в структурі ВВП України [5]

Показник	2010	2011	2012	2013	2014*
ВВП, млн грн	1079346	1299991	1404669	1465198	1566728
Загальна сума витрат державного бюджету на інновації, млн грн	87	149,2	224,3	24,7	344,1
Частка витрат державного бюджету на інновації у ВВП України, %	0,008	0,011	0,016	0,002	0,022

Протягом 2000-2014 рр., фінансування інноваційної діяльності в основному здійснювалося за рахунок власних коштів підприємств – 52,9-87,7% (рис. 2). Обсяги іноземних інвестицій до 2009 р. були незначними (1-9% в загальній сумі), протягом двох років зросли до 30%, а у 2011 р. різко скоротилися – з 2411,4 млн грн до 56,9 млн грн (0,4%) У 2013 р. відбулося значне вливання іноземних інвестицій в інноваційний розвиток економіки України – 1253,2 млн грн, однак у 2014 р. воно скоротилося у 9 раз. На жаль, держава у фінансуванні інноваційного розвитку, протягом досліджуваного періоду, була доволі пасивною, і за рахунок держаних коштів фінансувалося лише 0,3-4,5% інноваційних процесів.

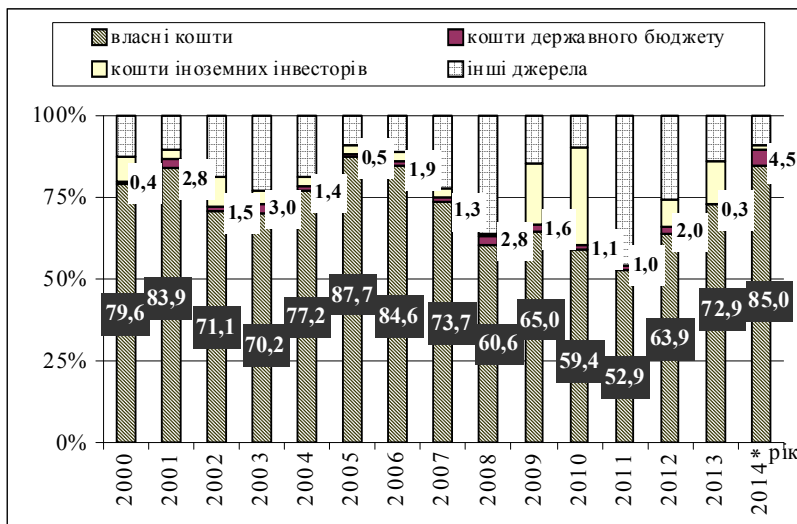

Рис. 2. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні [5]

Однак, саме державне втручання в розвиток інноваційного підприємства визначає стан ринку науково-технічної продукції, співвідношення між пропозицією та попитом на результат інновацій. І тому, на думку багатьох вчених, розв'язання проблеми розвитку інноваційного підприємництва можливе за посилення регулюючої ролі держави. В свою чергу, комплексний характер державного регулювання інноваційного розвитку має включати три напрямки: законодавчо-правовий, організаційний та фінансово-кредитний.

Розроблення цілісної повномасштабної концепції державної політики розвитку інноваційного підприємництва повинно спиратися на створення принципово нової законодавчої бази. Її спрямуванням у майбутньому буде зняття перепон для розвитку інноваційної діяльності, стимулювання попиту на фундаментальні та прикладні науково-технічні розробки з боку промислових підприємств. Організаційні заходи повинні бути спрямовані на сприяння організації інвестиційного процесу, появи численних інноваційних фондів, інших посередницьких структур, які спрямовуватимуть свої зусилля на координації окремих ланок інноваційного процесу, прискоренні просування наукових ідей та новітніх технологій. Особливу увагу необхідно приділити розробці ефективних програм підтримки нововведень через розвиток малих венчурних підприємств [7].

Для України з огляду на перспективи інтеграції у ЄС доцільним є вивчення та адаптація досвіду європейських країн, зокрема тих, де розвиток інноваційного підприємництва відбувається в умовах обмежених фінансових ресурсів. Досить корисним у розв'язанні фінансових проблем інноваційних підприємств є досвід Польщі. Наприклад, у Любелському воєводстві засновано Фонд регіонального розвитку, який виконує функцію фінансової інституції для підприємств малого й середнього бізнесу. Його співзасновниками були органи місцевого самоврядування, банківські установи, торгово-промислова палата [3]. Метою Фонду є забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, за рахунок фінансування інвестиційних та інноваційних проєктів малих та середніх підприємств.

Висновки. У процесі практичної реалізації державної інноваційної політики доводиться констатувати, що в Україні досі не створено сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності. Дослідження інноваційної активності підприємств України показує, що найбільш вагомими факторами, що вплинули на інноваційну діяльність, є зменшення обсягів фінансування та витрат на виконання державних програм, наявність прогалин у законодавстві та недостатній попит на інноваційну продукцію.

Досвід розвинених країн світу підтверджує, що ключова роль у забезпеченні та належному спрямуванні інноваційного розвитку, формуванні національної інноваційної системи належить державі, яка встановлює стратегічні цілі, забезпечує ресурсну підтримку, зокрема, бюджетне фінансування, податкове стимулювання, кредитну підтримку тощо.

З огляду на недостатнє фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету в Україні, низьку активність вітчизняних підприємств у поданні заявок на залучення коштів з програм технічної допомоги ЄС, корисним є досвід Польщі у розв'язанні фінансових проблем інноваційних підприємств.

1. Про інноваційну діяльність: Закон України: 04.06.2002 р., № 40-IV / Відом. Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.
2. Господарський кодекс України. Від 16 січня 2003 р. – К.: Атака, 2003. – 208 с.
3. Бабець І. Обґрунтування напрямів розвитку інноваційного підприємництва з урахуванням світового досвіду [Електронний ресурс] / І. Бабець, Ю. Полякова, О. Мокій. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/Monitor/September/10.htm#_ftnref6
4. Власова І. Особливості фінансування інноваційної сфери в розвинених країнах світу / І. Власова // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 1. – С. 36–46. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknteu_2009_1_6.pdf.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Притикіна О. Л. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС / О. Л. Притикіна, Ю. М. Стасюк, О. В. Щипанова // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 36–43.
7. Сизоненко В. О. Інноваційне підприємство – форма реалізації інтелектуальної власності / В. О. Сизоненко // Наукові записки НаУКМА. Том 18. Економічні науки. – 2000. – С. 64–72.
8. Чичкало-Кондрацька І. Б. Зарубіжний досвід використання фінансових механізмів стимулювання інноваційного розвитку / І. Б. Чичкало-Кондрацька // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1.
9. Key figures Report 2008-2009 : Science, Technologies and Competitiveness // European Commission. – 2010. – P. 169.

Рецензент: д.е.н., професор Савіна Н. Б. (НУВГП)

Samoliuk N. M., Candidate of Economics, Associate Professor
(National University of Water Management and Nature Resources Use,
Rivne)

INNOVATIVE BUSINESS: STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT IN UKRAINE

The essence of innovative entrepreneurship disclosed. Innovation activity of enterprises in Ukraine are analyzed. Sources of financing innovation in Ukraine and the world considered.

Keywords: innovation, innovative entrepreneurship, innovation, funding innovation.

Самолук Н. М., к.э.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ИННОВАЦИОННОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

Раскрыта сущность инновационного предпринимательства. Проанализированы инновационную активность предприятий Украины. Рассмотрены источники финансирования инноваций в Украине и мире.

Ключевые слова: инновации, инновационное предпринимательство, инновационная деятельность, источники финансирования инноваций.
